

תורת הבטחון

פרשת וירא

רחיץ - בטחון - נקיין - מקוה

אמונה שלימה

יָקַח נָא מַעַט מִמֶּיךָ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֶץ. (יח, ד)

אברהם אבינו היה מכניס אורחים, והנה הדבר הראשון שעשה עם האורחים שהגיעו אליו, היה שנתן להם מים כדי לרחוץ את רגליהם. הטעם שעשה כן, פי' רש"י [ומקור דבריו הוא מדברי הגמ' ב"מ פו: וכן איתא במדרש רבה] שהיה סבור שהם ערביים שמתחווים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לתוך ביתו. אמנם אצל לוט מציינו שלא הקפיד ע"ז, שלוט אמר לאורחיו "לינו ורחצו רגליכם", שהקדים הלינה קודם הרחיצה.

איזו עבודה זרה יש כאן?

והקשו היפה תואר (על דברי המדרש רבה) והנתיבות המשפט (בספרו אמת ליעקב על הש"ס ב"מ פו, ע"ג), וכי יש אומה שמתחווים לאבק רגליהם, הרי האבק הוא הדבר הפחות ביותר ששייך במציאות, וא"כ א"א לומר שיש כוח אלקי בעפר, וצ"ב ענין החשש שעשו מהאבק עבודה זרה.

ועוד הק' הנתיבות המשפט, שאם כן שאברהם אבינו חשש שאלו האורחים משתחווים לאבק, הרי גם ביתו מלא אבק, וא"כ אף אם לא ישתחוו לאבק שעל גבי רגליהם, מכל מקום עליו לחשוש שמא ישתחוו לאבק שקיים בביתו?

להאמין שיש כח בסיבות

ותירצו שניהם בדרך אחת, כל אחד בנוסח אחר. הנתיבות המשפט תירץ וז"ל: "ונראה לפרש, דהרמב"ם כתב (נמו"ג ח"ב פ' כח) **דהרגל הוא שם המושאל על הסיבה, שהסיבה נקרא רגל**, כמו: ויברך אותך לרגלי (בראשית ג, ט), שהוא כמו בסיבתי. וזהו כוונתו כאן על דרך המשל, **שיש אומה המאמינים ואומרים שהסיבה שמסבבין בחמתן הוא הנותן להם מחיה**, ובאמת זה שבא ע"י סיבותיהן נמשל לאבק פורה. וזהו אמרו שמאמינים "לאבק שברגליהם", דהיינו לזה שבא מסיבותיהן. ולזה אמר להם אברהם "ורחצו רגליכם", פי' הטהרו עצמיכם מסיבותיכם, והאמינו שאין ממש בסיבותיכם בלי עזר הקדוש ברוך הוא", עכ"ל.

הרי שהעבודה זרה שחשש לה היתה, שמא הם סבורים שהצלחתם היא אך ורק מכח סיבתם, והיינו מכח ההשתדלות שהם עשו, ואינם מאמינים שכל הצלחתם היא אך ורק מאת השי"ת - וזוהי עבודה זרה!

ויש להוסיף שלשון "רחצו" הוא לשון של בטחון, כמו שאנו אומרים בתפילת בריך שמיה (מקורו צוהר פרשת ויקהל דף ק"ו): "ביה אנא רחיץ" - בהשי"ת אני בוטח. והנה כתוב (תהלים לו, א): "ארחץ בנקיין כפי ואסבבה את מזבחך ה'". וביארו המפרשים (ויסודם בדברי המדרש) שביאור המושג "נקיין כפי" - היינו שידי נקיות מאיסור גזל. והכוונה בזה כנ"ל, ששורש השרשים בחטא הגזל מיוסד על חסרון אמונה ובטחון. שאילו יהודי היה מאמין באמונה שלימה בהשי"ת שהוא הזן ומפרנס לכל, לא היה עושה מעשים אסורים בהשתדלותו להשיג פרנסתו. וע"כ מי שגוזל, אי"ז אלא משום שיש לו חסרון בעיקר מידת האמונה והבטחון. וע"פ זה יש לבאר בכוונת הקרא הנ"ל בתהילים - 'ארחץ' - הוא מלשון 'רחיץ' שהוא לשון של בטחון. והיכן ניכרת ונבחנת מידת הבטחון? - 'בנקיין כפי', היינו שהמאמין באמונה שלימה בהשי"ת אינו עוסק במעשים שסותרים את עיקרי האמונה בהשי"ת. ובאמת זוהי כל עבודת ליל הסדר - להגיע לידי ההכרה ש"אין עוד מלבדו" והשי"ת הוא הבורא ומנהיג לכל העולם כולו, ואין שום כח אחר, ובפרט למעשה ידי האדם.

ויעויין בדברי הרמח"ל בדרוש הקווי, שיוצא מדבריו שהקווי לה' הוא ענין של טהרה. וז"ל: "המקוה אפילו נכנס בגהינום יוצא ממנו, שנאמר: 'וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר', יקו"ק מאיר עליו. וכמה מלאכים עליונים מעלים אותו המקוה וזה: 'אבר כנשרים' ומסתלקים עמו למעלה, ותקותו היא טהרתו. **"מקוה ישראל" ממש**, כי הוא במדרגה עליונה שאין עושה בו פגם - "אם חטאת מה תפעל", עכ"ל. והנה קיווי היינו בטחון, וא"כ הרי מבואר מדבריו ככל הנ"ל - שהאמונה והבטחון הריהם מנקים את הידים - ביה אנא רחיץ!

ויש להוסיף עוד, שאפשר שזהו הטעם לכך שהדבר הראשון שעלינו לעשות בכל יום הוא נטילת ידים להעביר הרוח רעה. שאפשר לבאר שהרוח רעה על הידים משמעותה האמונה הפסולה שיש כח בידיים - "כוחי ועוצם ידי". וכנגד אמונה זו, מוטל על האדם לידע בכל יום קודם לכל - שאין בידיו שום כח. ומורה את זה כשרוחץ ידיו מכל רוחות רעות שבעולם.

משתחווים להשתדלותם

והנה היפה תואר על דברי המדרש רבה (פרשת ו) תי' על הקושיא הנ"ל בנוסח אחר, וז"ל: "ולדעתי יותר קרוב לומר שהיתה דעתם שההצלחות הזמניות אינן אלא מההשתדלות האנושי, על דרך (גכ"ס טו) "כחי ועוצם ידי גו", ולפי שיעקר ההשתדלות ברגלים ללכת בימים ומדברות ממוצא וממערב, לכן היו משתחווים לאבק רגליהם.

ולא בתורת עבודת אלהות, אלא שהיו מייחסים הצלחתם לאבק העולה ברגליהם, מהמיית השתדלותם שבתם וקימתם. ולפי שהכל בידי שמים, ומה מצעדי גבר כווננו. והחשוב חילוף זה, כופר בהשגחה האלהית וכעובדי עבודה זרה, "עכ"ל.

הרי מבואר בדבריו שהעבודה זרה הייתה בכך שהיו מייחסים הצלחתם להשתדלותם, שעיקר השתדלות צריכה להיות ע"י הרגל. וכיון שאנו מאמינים שמה מצעדי גבר, ע"כ זוהי כפירה בהשגחת השי"ת, וזוהיא העבודה זרה.

עבודה זרה בימינו

חזינן מזה גודל העבודה באמונה בהשגחת השי"ת. שמי שאומר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", חס ושלוש, הרי הוא בכלל עובדי עבודה זרה. וכבר האריך בזה הגאון ר' אלחנן וסרמן (קוץ מהמרים, בענין עיקמתא דמשיחא) וז"ל: "בתקופת עיקבתא דמשיחא, יעבדו ישראל לעבודות זרות שונות, בדמותם כי העבודה זרה תעזור אותם להנצל מצרותיהם, וכאשר יראו כי עבודה זרה פלונית לא תעזרם, יתחילו לעבוד לעבודה זרה אחרת, ואחר כך לשלישית וכו' עד אשר יתברר כי כל העבודות זרות הן לא לעזר ולא להועיל, כאמור (דברים ל"ג, ט): "ראו כי אני אני הוא", ובהשקפה ראשונה יפלא, איזה עבודה זרה יש אצלינו, אבל הדבר פשוט, כי עבודה זרה איננה דוקא צלם של עץ ואבן, כי אם כל דבר שידמה האדם שיש בכוחו להטיב ולהרע, היא עבודה זרה ממש, כי "אין עוד מלבדו" כתיב, ואם יבטחו על איזו כחה ושיטה, שהיא תעזרנו, עושים את הכחה הזאת עבודה זרה, וכן אם יבטח האדם על כוחו ועוצם ידו, עושה את עצמו עבודה זרה", עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל, שמי שבוטח בכל כח שהוא, ואפילו על איזו שיטה וכדו', או על כחו שלו עצמו, ואינו בוטח בה' - הרי זה נכלל באיסור עבודה זרה. שהלא אנו מאמינים שהבורא ית' הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואין שום כח אחרת שאפשר לבטוח בו.

וראה עוד במש"כ ר' שלמה קלוגר (קהלת יעקב דרוש כ"ו לראש השנה) וז"ל: "דהנה אם אדם נצרך לחבירו והוא צריך להכניע את עצמו לו, הוי כאילו עשאו עבודה זרה, ששם בטחונו עליו, כדכתיב (יחזקאל י"ט, ט): "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו וכו'", וכאילו עשאו במה, וכן אמרו חז"ל (ברכות י"ד, ב) עוד בפסוק (שעיה ג, ט): "חדלו לכם מן האדם וכו' כי במה נחשב הוא", אל תקרי במה אלא במה, והם פירשו לפי דרכם. ולפי דרכנו אתי שפיר ג"כ, דאסור לשום מבטחו על האדם דבזה נחשב כאילו עשאו במה, "עכ"ל.

כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה

וכן מצינו יסוד זה בדברי רבותינו ז"ל, במה שביארו מאמר חז"ל (יו"ט ק"ח דף כ"ו, ע"ג): "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה". וביאר הבעל התניא (אגרות הקודש פיק כ"ה) וז"ל: "מה שארז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם וכו'. והטעם מובן ליודעי בינה לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל. ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממנו

ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו, אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום. ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו, מתלבש בו כח ה' רוח פיו ית' המחיהו ומקיימו, וכמ"ש (שמות י"ג, ט) "כי ה' אמר לו קלל", והיכן אמר לשמע. אלא שמחשבה זו שנפלה לשמע בלבו ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המח' כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי לא יכול לדבר מאומה. וזהו 'כי ה' אמר לו' - בעת ההיא ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו', "עכ"ל. הרי חזינן להדיא בדבריו יסוד זה שמי שאינו מאמין כי "אין עוד מלבדו" ואין שום כח אחר, וחסרון אמונה זה גורם לו כעס - הרי הוא כאילו עובד עבודה זרה.

מעשה שהיה:

סיפר הרה"ג רבי זונדל קרויזר זצ"ל, על אדם חשוב ונכבד מאוד, שפעם אמר איזה מימרא לפני החזן איש זצ"ל, וזה הנכבד בעצמו לא הבחין איך שמתוך דבריו ניכר שאין הוא מאמין באמונה שלימה בהשגחה העליונה, ובאותו שעה היה מונח על שולחנו של החזן איש יין שהיה מיועד לקידוש ולהבדלה, ותיכף העירו החזן איש, באמרו אליו, אבקשך להיות זהיר מלנגוע ביין המונח על השלחן, שלא תפגל אותם מלקדש ולהבדיל עליהם.

לימוד למעשה:

נמצא מכל הנ"ל, שמוטלת החובה על כל אחד ואחד לייחס כל הצלחותיו והצלחות חבריו אך ורק להשי"ת. שבדרכו של עולם אילו יאמר אדם לחבירו שפלוני הצליח מאוד ונתעשר בעשירות גדולה, מיד ישיב לו חבירו וישאלהו - באיזופרנסה הוא עוסק שזכה לעשירות כזו? וכיוון מחשבה כגון זה הוא מעצת היצר הרע, שרוצה שיתלו ההצלחות אך ורק בסיבות והשתדלויות, ולא בהשי"ת. שאילו היו מייחסים כל ההצלחות להשי"ת - הלא אין שום נ"מ כלל במה יעסוק האדם בכדי שיתעשר. משל לדבר: אילו ישלח אדם מתנה לחבירו, הלוא אין למקבל המתנה שום נ"מ באיזה אופן תגיע אליו המתנה, וע"י איזה שליח, רק העיקר הוא שיידע שהמתנה היא מאת משלח פלוני. כך הוא גם ענין כלל ההצלחות - וזכרת כי ה' אלקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל!

Mastering Bitachon!!

Listen to a series of Shiurim - building Bitachon Step-By-Step, visit: bit.ly/bitachon613

To listen to short "Bursts of Bitachon", visit: bit.ly/bursts613 or to listen by phone you can get a text with the call-in info text: @bit613 to 774-353-0907